

**Вінницький національний медичний університет ім. М.І.
Пирогова**

Кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
(навчальної) роботи і міжнародних
зв'язків

Інна Андрушко

«02» вересня 2024 р.

«ПОГОДЖУЮ»

Завідувач клінічної анатомії та
оперативної хірургії
Володимир Півторак

«29» серпня 2024 р.

**СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«Клінічна анатомія»

Спеціальність	222 Медицина
Освітній рівень	Магістр
Освітня програма	ОПП «Медицина», 2023
Навчальний рік	2024-2025
Кафедра	клінічної анатомії та оперативної хірургії
Лектор	професор, д.мед.н. Півторак В.І.
Контактна інформація	opersurgery@vnmu.edu.ua, вул.Пирогова, 56 (морфологічний корпус)
Укладач силабусу	к.мед.н., доцент Бурков М.В.

1. Статус та структура дисципліни

Статус дисципліни	Обов'язкова
Код дисципліни в ОПП та місце дисципліни в ОПП	ОК 25, складова циклу дисциплін професійної підготовки
Курс/семестр	2 курс (IV семестр)
Обсяг дисципліни (загальна кількість годин/ кількість кредитів ЄКТС)	90 годин /3 кредита ЄКТС
Структура дисципліни	Практичні заняття – 54 год Самостійна робота – 36 год В цілому: аудиторні заняття – 60%, самостійна поза аудиторна робота – 40%
Кількість змістових модулів	5
Мова викладання	українська
Форма навчання	Очна (при впровадженні карантинних заходів- дистанційна очна)

2. Опис дисципліни

Коротка анотація курсу, актуальність. Основним фокусом програми є отримання знань з обов'язкової дисципліни професійної підготовки «Клінічна анатомія», вивчення якої необхідне для успішного засвоєння низки клінічних дисциплін. Клінічна анатомія та оперативна хірургія є дисципліною необхідною для лікарів, так як формує у майбутнього лікаря розуміння взаєморозміщення органів, проекції судин та нервів у різних ділянках, що є необхідним для практикуючих лікарів. Також, дисципліна закладає підґрунтя для вивчення та розуміння класичних та сучасних оперативних втручань і маніпуляцій. На основі вивчення клінічної анатомії, наведенні клінічних випадків у студентів починає формуватися клінічне мислення. Вивчення клінічної анатомії необхідне для вивчення в подальшому дисциплін як хірургічного, так і терапевтичного профілю.

Передреквізити. Для успішного засвоєння дисципліни студенту необхідні знання, отримані в процесі вивчення наступних дисциплін загальної підготовки: анатомія людини, гістологія, цитологія та ембріологія, нормальна фізіологія, латинська мова, історії медицини.

Мета курсу та його значення для професійної діяльності. Метою вивчення навчальної дисципліни «Клінічна анатомія» є вміння визначати голотопію, скелетотопію та синтопію органів людини; інтерпретувати клініко-анатомічні взаємозв'язки з позицій варіаційної та вікової клінічної анатомії.

Постреквізити. В процесі вивчення дисципліни набуваються знання, необхідні для успішного засвоєння інших дисциплін професійної підготовки, а саме: оперативна хірургія, загальна хірургія, судинна хірургія, нейрохірургія, дитяча хірургія, ЛОР, урологія, онкологія.

3. Результати навчання дисципліни:

- *знати:* клінічну анатомію різних органів та систем;
- *вміти:* вміння визначати голотопію, скелетотопію та синтопію органів людини; інтерпретувати клініко-анатомічні взаємозв'язки з позицій варіаційної та вікової клінічної анатомії;
- *здатен продемонструвати:* знання і практичні навички з дисципліни;
- *володіти навичками:* демонструвати володіння технікою препарування на трупах;
- *самостійно вирішувати:* питання доцільності виконання тих чи інших хірургічних маніпуляцій та оперативних втручань з точки зору клінічної анатомії.

4. Зміст та логістика дисципліни

МОДУЛЬ №1: Введення у клінічну анатомію. Клінічна анатомія голови, ший, ділянок і органів грудної порожнини, ділянок і органів порожнин живота, клінічна анатомія хребта, поперекової ділянки, заочеревинного простору, таза і кінцівок.	4 семестр 90 годин 3 кредити	Лекції №№1-5 Практичні заняття №№1-15 Самостійна робота студента передбачає підготовку до практичних занять №№1-15 та опрацювання практичних навичок.
---	------------------------------------	---

Дисципліна включає 15 тем, які поділені на 5 змістовних модулів.

Модуль 1	
Змістовий модуль 1. Введення у клінічну анатомію. Клінічна анатомія і оперативна хірургія голови, ший.	
Тема 1	Введення в клінічну анатомію та оперативну хірургію. Короткі історичні відомості про клінічну анатомію та оперативну хірургію. Становлення та розвиток Вінницької школи Клінічної анатомії та оперативної хірургії. Класифікація хірургічного інструментарію.
Тема 2	Основні традиційні методи дослідження в клінічній анатомії – візуальне дослідження, метод пошарового препарування, метод пластичної реконструкції, корозійні методи, ін'єкційні методи, метод розпилів заморожених трупів, антропометричні дослідження. Прижиттєві методи дослідження. Правила та способи роз'єднання тканин. Лінії Лангера. Основні принципи з'єднання тканин. Види вузлів та швів.
Тема 3	Клінічна анатомія мозкового відділу голови. Клінічна анатомія тім'ячок черепа. Клінічна анатомія внутрішньої основи черепа.
Тема 4	Клінічна анатомія головного мозку. Клінічна анатомія оболонок головного мозку і венозних синусів твердої оболонки головного мозку. Внутрішньочерепні гематоми, їх характеристика.
Тема 5	Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Бічна ділянка лиця. Ділянка носа. Навколоносові пазухи. Розповсюдження гнійно-запальних процесів лиця
Тема 6	Клінічна анатомія ший. Межі, зовнішні орієнтири, відділи, трикутники ший. Фасції, клітковинні простори.
Тема 7	Клінічна анатомія органів ший. Особливості у дітей.
Змістовий модуль 2. Клінічна анатомія ділянок і органів грудної порожнини.	
Тема 8	Клінічна анатомія грудної стінки. Шари. Молочна залоза. Діафрагма. Варіанти й аномалії м'язів грудної клітки та молочної залози. Хірургічна анатомія гриж діафрагми.
Тема 9	Клінічна анатомія порожнини грудей. Плевра. Легені.
Тема 10	Клінічна анатомія порожнини грудей. Переднє і заднє середостіння. Клінічна анатомія серця і перикарда.
Змістовий модуль 3. Клінічна анатомія ділянок і органів порожнин живота.	
Тема 11	Клінічна анатомія передньої черевної стінки. Проекція органів черевної порожнини на передню стінку. Клініко-анатомічне обґрунтування клінічних симптомів і синдромів передньої черевної стінки Хірургічна анатомія гриж білої лінії.
Тема 12	Пахвинна ділянка. Пахвинний проміжок, пахвинний та стегновий канали. Хірургічна анатомія пахвинних та стегнових гриж.
Тема 13	Клінічна анатомія черевної порожнини. Очеревина, відношення її до органів живота. Сумки, канали, синуси. Клініко-анатомічне обґрунтування клінічних симптомів і синдромів органів черевної порожнини.
Тема 14	Клінічна анатомія шлунку і черевної частини стравоходу.

Тема 15	Клінічна анатомія печінки та жовчного міхура. Клінічна анатомія селезінки та підшлункової залози.
Тема 16	Клінічна анатомія тонкої кишки. Клініко-анатомічне обґрунтування і класифікація кишкових швів.
Тема 17	Клінічна анатомія товстої кишки.
Змістовий модуль 4. Клінічна анатомія хребта, поперекової ділянки, заочеревинного простору і таза.	
Тема 18	Клінічна анатомія хребта, спинного мозку і його оболонок. Клінічна анатомія поперекової ділянки. Шари. Фасції, клітковинні простори. Поперековий трикутник.
Тема 19	Клінічна анатомія органів заочеревинного простору. Нирки, надниркові залози, сечоводи. Аномалії нирок.
Тема 20	Клінічна анатомія таза. Кісткова основа, розміри тазу. Клінічна анатомія фасцій, клітковинних просторів тазу. Клініко-анатомічне обґрунтування клінічних симптомів і синдромів при патологічних процесах, що локалізуються в очеревинному відділі таза.
Тема 21	Клінічна анатомія внутрішніх органів таза.
Тема 22	Клінічна анатомія зовнішніх статевих органів. Клінічна анатомія чоловічої та жіночої промежини.
Змістовий модуль 5. Клінічна анатомія кінцівок.	
Тема 23	Клінічна анатомія сідничної ділянки та ділянки стегна. Клінічна анатомія кульшового та колінного суглобу. Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори.
Тема 24	Клінічна анатомія гомілки та стопи. Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори. Клініко-анатомічне обґрунтування клінічних симптомів і синдромів нижньої кінцівки
Тема 25	Клінічна анатомія надпліччя, пахвової ямки. Клінічна анатомія плеча, ліктьової ямки, ділянки ліктьового суглобу. Клінічна анатомія плечового та ліктьового суглобів.
Тема 26	Клінічна анатомія передпліччя. Клінічна анатомія кисті. Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори. Аномалії верхньої кінцівки

Практичні заняття передбачають теоретичне обґрунтування основних питань теми та засвоєння практичних навичок. На практичних заняттях студенти проводять препарування вологих препаратів.

Самостійна робота студента передбачає підготовку до практичних занять та опрацювання практичних навичок. Контроль за самостійною роботою студентів здійснюється під час практичного заняття шляхом усного опитування студента та демонстрацією студентом практичних навичок.

Календарні плани практичних занять, обсяг та напрямки індивідуальної роботи опубліковані на сайті кафедри.

Маршрут отримання матеріалів: <https://www.vnmu.edu.ua/> Кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії. Доступ до матеріалів здійснюється з корпоративного акаунту студента.

5. Форми та методи контролю успішності навчання

Поточний контроль на практичних заняттях	Методи: усне або письмове опитування, тестування,
Підсумковий контроль дисципліни – диференційний залік	Методи: тестування, усне опитування (згідно положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (посилання https://www.vnmu.edu.ua/ (Загальна інформація/Основні документи)

Засоби діагностики успішності навчання	Теоретичні питання, тести, клінічно-орієнтовані ситуаційні завдання, практичні завдання, демонстрація практичних навичок
--	--

6. Критерії оцінювання

Оцінювання знань здійснюється згідно Положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи)

Поточний контроль	За чотирьох бальною системою традиційних оцінок: 5 «відмінно», 4 «добре», 3 «задовільно», 2 «незадовільно»
Контроль практичних навичок	За чотирьох бальною системою традиційних оцінок
Підсумковий контроль з дисципліни	Сума балів за тестування (до 20 балів) та усне опитування (до 60 балів) Оцінка за іспит: 71-80 балів – «відмінно» 61-70 балів – «добре» 50-60 балів – «задовільно» Менше 50 балів – «не задовільно»/не склав
Оцінювання дисципліни:	Поточна успішність – від 72 до 120 балів (конвертація середньої традиційної оцінки за практичні заняття за 120-бальною шкалою): 60% оцінки за дисципліну Підсумковий контроль – від 50 до 80 балів: 40% оцінки за дисципліну Індивідуальна робота – від 1 до 12 балів Сумарно від 122 до 200 балів.

Шкала оцінювання дисципліни: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
180-200	A	відмінно	зараховано
170-179,99	B	добре	
160-169,99	C		
141-159,99	D	задовільно	
122-140,99	E		
0-121,99	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінки знань студентів з дисципліни під час навчання.

Критерії оцінювання усної відповіді під час поточного контролю

Оцінка «відмінно» виставляється студенту, який глибоко і всебічно засвоїв теоретичний матеріал, грамотно і логічно його викладає. Він чітко відповідає на нестандартні питання за темою заняття, уміє пов'язати матеріал даної теми з вивченими раніше розділами, що свідчить про опанування рекомендованої літератури та здатність аналізувати вивчений

матеріал, а також чітко демонструє значення засвоєних теоретичних знань для практичної медицини.

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який знає і добре володіє теоретичним матеріалом, грамотно його викладає, не допускає неточностей при відповіді, уміє розкрити тему з позицій її медичного значення та практичного застосування, але при цьому відповіді не виходять за межі підручника, методичних рекомендацій.

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який знає базові поняття та визначення з вивченої теми, але допускає значні неточності або має труднощі при формулюванні відповіді, не розуміє медичних аспектів теми, не може пов'язати теоретичний матеріал із практикою.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється студенту, який не знає теоретичних основ теми, допускає грубі помилки при відповіді, не розуміє базових понять та визначень, не може пояснити значення теоретичного матеріалу для практичної медицини.

Оцінювання виконання тестових завдань під час поточного контролю

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту, який при проведенні тестового контролю дає 80-100% правильних відповідей

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який при проведенні тестового контролю дає 60-79% правильних відповідей

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який при проведенні тестового контролю 50-59% дає правильних відповідей

Оцінка «**незадовільно**» виставляється студенту, який при тестовому опитуванні правильно розв'язує менше 50% тестових завдань.

Оцінювання виконання практичних навичок

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту, який бездоганно володіє теоретичною основою даної навички і також відмінно володіє технікою її виконання.

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який володіє теоретичною основою даної навички і також достатньо добре володіє технікою її виконання.

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який посередньо володіє теоретичною основою даної навички і допускає помилки її виконання.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється студенту, який недостатньо володіє або не володіє теоретичною основою даної навички і не може її виконати.

Самостійна робота студента

Контроль за самостійною роботою студентів здійснюється під час практичного заняття за тими самими критеріями, що і поточний контроль.

Індивідуальна робота

Здійснюється на підставі виконання індивідуальних завдань, науково-практичної роботи, доповіді про результати дослідження на студентському науковому гуртку, конференції, участі у конкурсі студентських наукових робіт, олімпіади з дисципліни.

Нарахування індивідуальних балів здійснюють на підставі Положення про організацію навчального процесу у Вінницькому національному медичному університеті ім.М.І.Пирогова (Вінниця, 2020). (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи)

Критерії оцінки знань студентів з дисципліни під час диференційованого заліку.

Право на складання диференційованого заліку з дисципліни має студент, який повністю засвоїв програму дисципліни, не має пропущених і не відпрацьованих практичних занять і лекцій, середній бал поточних оцінок є вище або дорівнює 3,0.

Критерії оцінювання тестових завдань для диференційованого заліку.

Тестові завдання для диференційованого заліку складаються з трьох компонентів:

1. Практично-направлені питання, за відповідь на які студент може отримати від 0 до 2 балів.
2. Ситуаційні задачі, за відповідь на які студент може отримати від 0 до 2 балів;

3. Тестові завдання, за відповідь на які студент може отримати від 0 до 1 балу.
Разом студент може отримати від 0 до 20 балів

Критерії оцінювання усної відповіді під час диференційованого заліку.

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту який грамотно та в логічній послідовності надає відповіді на питання екзаменаційного білета. Під час відповіді демонструє здатність аналізувати теоретичний матеріал, робить ґрунтовні висновки щодо значення теоретичного матеріалу для практичної медицини, надає чіткі правильні відповіді на додаткові нестандартні питання, не потребує уточнюючих запитань при формулюванні відповіді.

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який добре володіє теоретичним матеріалом та в логічній послідовності надає відповіді на питання екзаменаційного білета, але допускає незначні неточності, які швидко виправляє при відповіді на уточнюючі запитання екзаменатора.

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який при відповіді на питання екзаменаційного білета демонструє знання базових понять та визначень, допускає значні неточності або має труднощі при відповіді на питання білета, допускає неточності при відповіді на конкретизуючі питання екзаменатора.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється студенту, який не знає відповіді на одне з питань екзаменаційного білета, не може пояснити базові поняття та визначення, не знає відповіді на додаткові уточнюючі запитання екзаменатора.

7. Політика навчальної дисципліни/курсу

Студент має право на отримання якісних освітніх послуг, доступ до сучасної наукової та навчальної інформації, кваліфіковану консультативну допомогу під час вивчення дисципліни та опанування практичними навичками. Політика кафедри під час надання освітніх послуг є студентоцентрованою, базується на нормативних документах Міністерства освіти та Міністерства охорони здоров'я України, статуті університету та порядку надання освітніх послуг, регламентованого основними положеннями організації навчального процесу в ВНМУ ім.М.І.Пирогова та засадах академічної доброчесності.

Дотримання правил розпорядку ВНМУ, техніки безпеки на практичних заняттях. Інструктаж з техніки безпеки, правил поведінки з хірургічними інструментами, з вологим препаратом проводиться викладачем на першому практичному занятті. Проведення інструктажу реєструється в Журналі інструктажу з техніки безпеки. Студент, який не пройшов інструктаж, не допускається до виконання практичних робіт.

Вимоги щодо підготовки до практичних занять. Студент повинен бути підготовленим до практичного заняття, тестові завдання до поточної теми мають бути розв'язані.

На заняття слід приходити вчасно, без запізнення. Студент, який запізнився більше, ніж на 10 хвилин на заняття, не допускається до останнього і повинен його відпрацювати в установленому порядку.

На практичних заняттях студент має бути одягнений в робочу форму (медичний халат, шапочка). Студенти, які не мають робочої форми, не допускаються до заняття.

Студент повинен дотримуватись правил безпеки на практичних заняттях та під час знаходження у приміщеннях кафедри.

Під час обговорення теоретичних питань студенти мають демонструвати толерантність, ввічливість та повагу до своїх колег та викладача; при виконанні практичних завдань робоче місце має зберігатись у порядку та бути прибраним після виконання практичної роботи.

Використання мобільних телефонів та інших електронних девайсів. Використання мобільних телефонів та інших електронних пристроїв на занятті допускається тільки з дозволу викладача і виключно для пошуку інформації.

Академічна доброчесність. Під час вивчення дисципліни студент має керуватись Кодексом академічної доброчесності ВНМУ ім.М.І.Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/ Основні документи/ Кодекс академічної доброчесності). При порушенні

норм академічної доброчесності під час поточного та підсумкових контролів студент отримує оцінку «2» та повинен її відпрацювати своєму викладачу в установленому порядку протягом двох тижнів після отриманої незадовільної оцінки.

Пропуски занять. Пропущені заняття відпрацьовуються в порядку, установленому в Положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи) у час, визначений графіком відпрацювань (опублікований на сайті кафедри <https://www.vnmu.edu.ua/> кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії) черговому викладачу. Для відпрацювання пропущеного заняття студент має усно відповісти на питання до теми заняття. Відпрацювання пропущених лекцій здійснюється після надання конспекту лекційного матеріалу, або написання реферату, чи підготовки власної презентації з теми пропущеної лекції.

Порядок допуску до підсумкового контролю з дисципліни наведений в Положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи). До підсумкового контролю допускаються студенти, які не мають пропущених невідпрацьованих практичних занять та лекцій та отримали середню традиційну оцінку не менше «3».

Додаткові індивідуальні бали. Індивідуальні бали з дисципліни студент може отримати за індивідуальну роботу, обсяг якої оприлюднений на сайті кафедри в навчально-методичних матеріалах дисципліни, кількість балів визначається за результатами ІРС згідно Положенню про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи).

Вирішення конфліктних питань. При виникненні непорозумінь та претензій до викладача через якість надання освітніх послуг, оцінювання знань та інших конфліктних ситуацій, студент повинен подати спершу повідомити про свої претензії викладача. Якщо конфліктне питання не вирішено, то студент має право подати звернення до завідувача кафедри згідно Положення про розгляд звернень здобувачів вищої освіти у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/ Основні документи).

Політика в умовах дистанційного навчання. Порядок дистанційного навчання регулюється Положенням про запровадження елементів дистанційного навчання у ВНМУ ім.М.І.Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/ Основні документи). Основними навчальними платформами для проведення навчальних занять є Microsoft Team, Google Meets. Порядок проведення практичних занять та лекцій, відпрацювань та консультацій під час дистанційного навчання оприлюднюється на веб-сторінці кафедри (<https://www.vnmu.edu.ua/> Кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії/ Студенту).

Зворотній зв'язок з викладачем здійснюється через месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp) або електронну пошту (на вибір викладача) в робочий час.

8. Навчальні ресурси

Навчально-методичне забезпечення дисципліни оприлюднено на сайті кафедри. Маршрут отримання матеріалів <https://www.vnmu.edu.ua/> Кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії / Студенту.

Основна

1. Клінічна анатомія сечостатевого органів. Посібник. / В.І. Горюхов, В.О. Шапринський, Б.Ф. Мазорчук, О.І. Яцина, В. І. Півторак та ін. - Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 640 с. ISBN 978-966-924-362-1
2. Оперативна хірургія і Клінічна анатомія /М.С.Скрипников, АМ.Білич, В.І.Шепітько та ін.; За ред. М.С.Скрипникова — К.: Вища шк., 2000.— 501 с.
3. Оперативна хірургія і топографічна анатомія голови та шиї: підручник/ В.І. Півторак, О.М. Проніна, Ю.М. Вовк [та ін.]; за ред. професорів: В.І. Півторака, О.М. Проніної. - Вінниця: Нова книга, 2016. - 312 с. ISBN 978-966-382-586-1
4. Оперативна хірургія та Клінічна анатомія: Навчально-методичний посібник. Практичні заняття. Для медичних факультетів / Ковальський М.П., Костюк Г.Я., Півторак В.І., Кобзар О.Б., Гулько П.М. – Вінниця: ПП “Видавництво “Тезис”, 2004. – 310 с.

5. Оперативна хірургія та топографічна анатомія / Ю.Т. Ахтемійчук, Ю.М. Вовк, С.В. Дорошенко, О.Б. Кобзар, М.П. Ковальський, І.Л. Первак, В.І. Півторак, К.О. Прокопєць, Н.Ю. Радомська. – К.: Медицина, 2018. – 504 с. **ISBN: 978-617-505-619-6**
6. Оперативна хірургія: хірургічні операції та маніпуляції /І.У.Свистонюк, В.П.Пішак, М.Д.Лютік, Ю.Т.Ахтемійчук. - К.: Здоров'я, - 2001. - 368с.
7. Півторак В. І., Булько М. П. Клінічна анатомія трійчастого та лицевого нервів. Вегетативні вузли лица. Місцеве знеболювання : [навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл.] / - Вінниця : Нова Книга, 2012. - 135 с. - ISBN 978-966-382-439-0
8. Півторак, В. І., Волошин, М.А., Григор'єва, О.А., Шевчук, Ю.Г., Булько, М. П., Костюк, В. Г., & Фомін О.О. - Вінниця : Нова Книга, 2019. - 152 с. Клінічна анатомія нижньої кінцівки. (посібник) ISBN 978-966-382-742-1
9. Півторак, В. І., Кобзар, О. Б., & Шевчук, Ю. Г. Короткий курс клінічної анатомії та оперативної хірургії. (посібник) - Вінниця : Нова Книга, 2019. - 224 с. ISBN 978-966-382-757-5
10. Півторак, В. І., Кобзар, О. Б., & Шевчук, Ю. Г. Короткий курс топографічної анатомії та оперативної хірургії : навчальний посібник – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 224 с. іл., табл. ISBN 978-966-382-569-4
11. Півторак, В. І., Кобзар, О. Б., Булько, М. П., & Костюк, В. Г. (2017). Клінічна анатомія верхньої кінцівки. (посібник) - Вінниця : Нова книга, 2017. - 158 с. ISBN 978-966-382-660-8
12. Сергиенко В.И., Петросян Э.А., Фраучи И.В. Топографическая анатомия и оперативная хирургия: В 2 т. / Под общ. ред. акад. РАМН Ю.М.Лопухина. - М.: ГЭОТАР-МЕД. 2001. - Т.2. - 832 с.
13. Сергиенко В.И., Петросян Э.А., Фраучи И.В., Топографическая анатомия и оперативная хирургия: В 2 т. / Под общ. ред. акад. РАМН Ю.М.Лопухина. - М.: ГЭОТАР-МЕД. 2001. - Т.1. - 832 с.

Додаткова

1. Большаков О.П., Семенов Г.М. Оперативная хирургия и топографическая анатомия: практикум. - СПб: Питер. 2001. - 880с.
2. Клиническая анатомия и оперативная хирургия /Татьянченко В.К., Овсянников А.В., Коган М.И. и др. Под ред. В.К.Татьянченко – Ростов н/Д: изд-во «Феникс», 2000. – 640 с.
3. Клінічна анатомія та оперативна хірургія гнійно-запальних процесів голови та шиї / Топоров Г.М., Скрипніков М.С., Проніна О.М., Данильченко С.І. За редакцією М.С.Скрипнікова. Навчально-методичний посібник ля студентів стоматологічних факультетів медичних вузів та лікарів-інтернів стоматологів. - Полтава: «Верстка», 2002. - 100с.
4. Міжнародна анатомічна номенклатура. - К.: Здоров'я, 2001. - 328 с.
5. Топографоанатомічне обґрунтування проведення пластичних операцій ангіосомними аутопластами на голові та шиї / Скрипніков М.С., Соколов В.М., Аветіков Д.С., Данильченко С.І., Хилько Ю.К., Скрипніков П.М., Проніна О.М. За редакцією М.С.Скрипнікова. Посібник для студентів стоматологічних факультетів медичних вузів та лікарів-інтернів-стоматологів. - Полтава: «Верстка», 2002. - 120с.
6. Хірургія підшлункової залози / І.Є. Верхулецький, Т.В. Семенова, В.Ю. Михайличенко, Є.Ю.Мірошніченко, І.С.Бомбушкар. - Донецьк «Донеччина», 2002. — 80 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт кафедри: <http://opersurgery.vnmue.edu.ua>
2. Сайт бібліотеки: <http://library.vsmu.edu.ua>
3. МОЗ України <https://moz.gov.ua/>
4. Центр громадського здоров'я МОЗ України <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan>
5. National Library of Medicine <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>

9. Розклад та розподіл груп по викладачам

Опублікований на веб-сторінці кафедри ((<https://www.vnmue.edu.ua/> Кафедра клінічної анатомії та оперативної хірургії / Студенту).

10. Питання до проміжних та підсумкового контролів дисципліни
опубліковані на веб-сторінці кафедри (<https://www.vnmua.edu.ua/> Кафедра клінічної анатомії та
оперативної хірургії / Студенту).

Силабус з дисципліни обговорено та затверджено на засіданні кафедри клінічної анатомії та
оперативної хірургії ВНМУ ім. М.І. Пирогова
Протокол №7 від 29 серпня 2024 року

Завідувач кафедри

проф. В.І. Півторак

Укладач

доц. М.В Бурков